

LARINIOIDES IXOBOLUS (THORELL, 1873) (ARACHNIDA, ARANEIDAE) OOK IN NEDERLAND GEVONDEN

E. Roelofs-Ditters

Abelenlaan 1, 5271 RN St.Michielsgestel (b.roelofs@hetnet.nl)

SUMMARY

A female of *Larinioides ixobolus* (Thorell, 1873) has been collected in The Netherlands, east of Nijmegen (Province of Gelderland) near the German border. She had obviously lost her way, for she was sitting on the inside of a window in a house. The house is a former laundry in a moist habitat. This species is known from Central and Eastern Europe and from Asia and replaces there *Larinioides sericatus* (Clerck, 1757) in the same habitat. The specimen is described and compared with females of the closely related *Larinioides sericatus* (Clerck, 1757).

INLEIDING

In juni 2000 werd in Beek-Ubbergen (bij Nijmegen) door E. Bouvy, Conservator Insekten van het Natuurmuseum Brabant te Tilburg, een vrouwelijke wielwebspin gevonden, die bij determinatie wat problemen gaf. Zij behoorde duidelijk tot het genus *Larinioides*, maar was niet direct op soort te brengen. Uiteindelijk leek *Larinioides ixobolus* (Thorell, 1873) het meest waarschijnlijk. P.J. van Helsdingen was zo vriendelijk mij literatuur en een achttal exemplaren van de nauw verwante soort *Larinioides sericatus* (Clerck, 1757) [= *L. sclopetarius* (Clerck, 1757)] te lenen. Dit materiaal verschafte de gewenste zekerheid.

De determinatie *Larinioides ixobolus* (Thorell, 1873) werd door Van Helsdingen bevestigd. De soort wordt in de Nederlandse soortenlijst genoteerd met de EIS-codes: LARIIXOB 270122. Het exemplaar is opgenomen in de spinnencollectie van Natuurmuseum Brabant in Tilburg.

De naam *Larinioides sericatus* wordt hier gebruikt, omdat deze voorkomt op de officiële soortenlijst (Van Helsdingen, 1998) en in de Catalogus van de Nederlandse Spinnen (Van Helsdingen, 1999).

BESCHRIJVING

Dit vrouwelijke exemplaar *Larinioides ixobolus* werd na vangst in een 70%-alkoholoplossing bewaard en ter determinatie aangeboden. Zij lijkt sterk op *L. sericatus* (Clerck, 1757), maar verschilt daarvan door de tekening op het achterlijf en de epigyne.

Dit exemplaar is 9.5 mm lang, waarvan 5.2 mm voor de cephalothorax. Het abdomen doet wat uitgedroogd aan en is met name aan de ventrale zijde erg rimpelig.

Het kleur van het kopborststuk varieert van geel tot roodbruin. De V-vormige scheiding tussen kop- en borstgedeelte wordt evenals de rand gevormd door zowel licht pigment als lange witte haren. De ogen liggen in een donker veld buiten de witte banden. Het sternum is geelbruin gemarmerd en licht behaard.

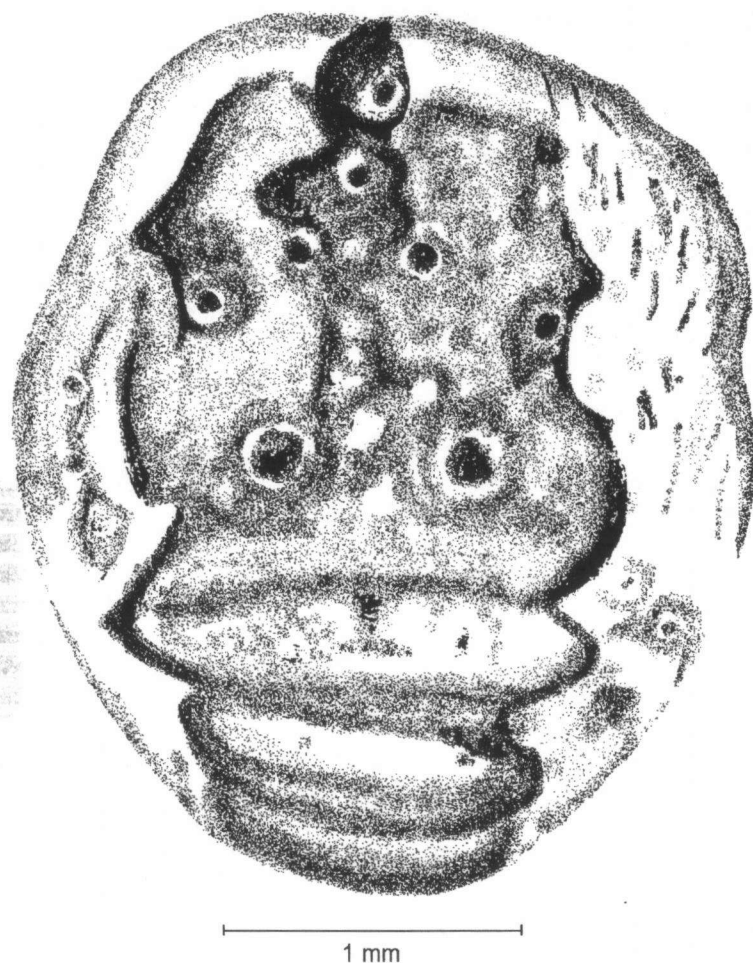
Het abdomen (fig. 1) is afgeplat en heeft een ovale vorm. Het glanst niet en heeft een duidelijk grijsbruin getekend folium op een crème ondergrond. Binnen dit folium bevinden zich 5 paren roodbruine stippen. De hartvlek is duidelijk en bevat een lengte-rij witte stippen. De zijkanten zijn grijsbruin geaderd. Het geheel is bezet met zwarte en witte haren, zonder fluwelig aspect. De ventrale zijde bevat twee lichte halvemaanvormige vlekken tussen de epigastraalgroeven en de spintepels. Het gebied hiertussen is zwart-bruin. De gelige longdeksels zijn aan de mediale zijde donkerbruin gestreept; dit trof ik bij geen van de tien bekeken *L. sericatus*-vrouwtjes aan. De poten zijn stevig bestekeld en van het type "kruisspin".

Voor de epigyne verwijs ik naar de tekening (fig. 2). Zij is ongeveer rond, circa 0.9 mm. De scapus oogt opvallend slank en meet ca 0.65 mm x 0.18 mm. De oorsprong ligt even onder de bovenrand en reikt tot circa tweederde van de epigyne-lengte. De welvingen links en rechts in het bovenste gedeelte van de epigyne zijn donker gesclerotiseerd; de openingen pal daaronder lijken de toegang tot meer inwendige structuren te vormen. De rest is bleek-geel. Er werd geen preparaat gemaakt van de inwendige geslachtsorganen.

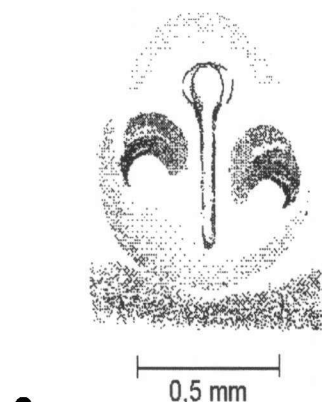
Bij vergelijking met de epigynes van de nauw verwante *L. sericatus*-vrouwtjes (fig. 3) valt op dat deze laatste allemaal donkere, sterk gechitiniseerde epigyne-structuren links en rechts bij de epigastraalgroeven bezitten. Ook mist het *L. ixobolus*-vrouwtje de wat donkerder driehoekige vlek, die halverwege de epigyne in het middengedeelte begint en met de punt naar beneden tot aan de groeve reikt.

VINDPLAATS

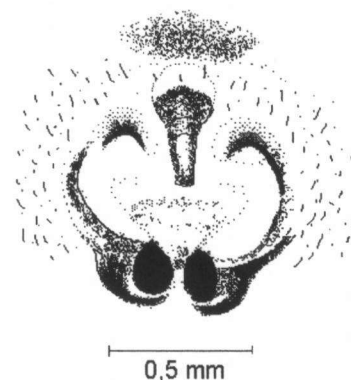
Het exemplaar is op 11 juni 2000 door E. Bouvy gevangen in zijn woonhuis te Beek-Ubbergen (Amersfoort-coördinaten 192-426). Beek-Ubbergen ligt 5 km ten oosten van Nijmegen en 2 km van de Duitse grens. Het dier werd aangetroffen aan de binnenzijde van een raam in de oostelijke zijmuur. 's Zomers staat dit raam vaak open. Niet ver hier vandaan brandt 's nachts onder de dakgoot een buitenlamp. Hierbij, maar ook onder de goten en voor de bovenlichten, zitten veel wielwebben. Het pand heeft relatief vochtige muren en ligt in een grotendeels met een hoge heg omgeven tuin, waarin een vijver. Op een afstand van ruim 200 meter bevindt zich een stuwwal, waar meerdere beekjes ontspringen. De grond is zavel met dieper gelegen kleilagen. Het grondwater zit op circa 70 cm diepte.

1

2

3

Fig. 1-2. *Larinioides ixobolus* (Thorell, 1873). 1, abdomen wijfje; 2, epigyne. Fig. 3. *L. sericatus* (Clerck, 1757), epigyne.

Inspectie van bovenvermelde lokaties gedurende de maand september 2001 leverde naast veel webben van *Zygiella x-notata* (Clerck, 1757) ook die van *Araneus diadematus* Clerck, 1757 op, terwijl aan de westkant *Nuctenea umbratica* (Clerck, 1757) aanwezig is (E.Bouvy). Er werden geen webben of verdere exemplaren van *Larinioides ixobolus* aangetroffen.

VERSPREIDING

Horak et al. (1992) en Wiehle (1931) geven een opsomming van gebieden waar *L. ixobolus* is aangetroffen. Deze liggen in Finland, (Oost)Duitsland, landen in Centraal- en Oost-Europa, de Balkan en het Midden-Oosten (Iran). De soort zou ook in China en Japan voorkomen. Uit Noord-, West- en Zuid-Europa zijn geen meldingen, zij het dat geen gegevens bekend zijn over de aanwezigheid van *L. ixobolus* in Luxemburg en Frankrijk. Vooralsnog is dit voor Nederland de enige bekende vangst.

DISCUSSIE

Omdat de spin nog niet in Groot-Brittannië is gevonden ontbreekt de beschrijving in de - in ieder geval door amateurs - meest gebruikte determinatiewerken (Locket et al., 1953, 1974; Roberts, 1993, 1998). A. Noordam (1998) verwijst in de Tirion Spinnengids, bij de beschrijving van *Larinioides sclopetarius* (Clerck, 1757), wel naar het voorkomen van *Larinioides ixobolus* in meer oostelijke delen van Europa, maar geeft geen afbeeldingen. De naam komt ook niet voor op de Nederlandse soortenlijst (Van Helsdingen, 1998) en in de Catalogus van de Nederlandse Spinnen (Van Helsdingen, 1999). In "Lebensräume Mitteleuropäischer Spinnen" (Hänggi et al., 1995) wordt aangegeven, dat de auteurs vermelding van de soort in maar drie literatuurbronnen (van de 223) aantreffen. In het Pools.

In "Spinnen Mitteleuropas" (Heimer & Nentwig, 1991: 86) wordt *L. ixobolus* wel behandeld. Daar wordt als lengte opgegeven: 17-18 mm. De kleur van het kopborststuk is rood-bruin. De tekening van het achterlijf zou vaag zijn. Ons exemplaar is met 9.5 mm wel een stuk kleiner. Dit verschil in totale lengte kan worden veroorzaakt door uitdroging en/of mogelijk eerdere ei-afzetting. Dit verklaart m.i. niet het verschil in lengte van het carapax: Wiehle (1931) geeft 6 - 6.5 mm tegen 5.2 mm van ons exemplaar. Onbekend is over hoeveel exemplaren Wiehle spreekt en hoe groot de spreiding is.

Het genoemde kleurverschil tussen de cephalothorax van *L. ixobolus* en *L. sericatus* heb ik niet kunnen vaststellen. Ook bij de acht exemplaren die ik van Van Helsdingen ter bestudering mocht lenen en bij de twee exemplaren uit de eigen collectie is sprake van grote onderlinge verschillen.

Dit geldt ook voor de kleur en tekening van het abdomen. Zo zijn er onder de *L. sericatus*-vrouwtjes bleekbruine zonder wit-omrand rugpatroon en donkerbruine met fraai gestyleerde figuren. Bij dit alles moet rekening worden gehouden met het feit dat het uiterlijk door de alcohol vaak een ander aspect krijgt. Dit geldt zeker voor de beharing. Mogelijk dat sommige als droog en levend exemplaar wel een fluwelig uiterlijk hebben en een witte omzoming van de abdomentekening.

De beide *L. sericatus*-(alkohol)exemplaren uit de eigen collectie voldoen geheel aan het in de literatuur geschetste beeld. Zij zijn afkomstig uit resp. Bourtange (brug bij de vesting, 1997) en uit IJsselstein bij Utrecht (2000), waar ze - tot afschuw van veel bewoners van een nieuwe wijk - hun webben ophangen waar het maar kan. Op beide locaties was een grote populatie donkerkleurige en mooi getekende exemplaren aanwezig, evenals bij de brug van Kasteel Twickel (gem. Stad Delden, 1990).

Het in Nederland gevonden exemplaar *L. ixobolus* heeft echter wel een duidelijke achterlijfstekening, die ook wordt afgebeeld door Levi (1974: 313, fig.109). Het oorspronkelijk vage patroon kan door bijvoorbeeld uitdroging zijn verlicht. Bovendien hebben we het hier over één (verdwaald?) vrouwtje.

Gelukkig verschilt de epigyne duidelijk van die van *L. sericatus*. Tekeningen van de epigyne van *L. ixobolus* zijn te vinden in Heimer & Nentwig (1991), Levi (1974), Loksa (1972), Miller (1971), Tyschchenko (1971) en Wiehle (1931). Overigens variëren de structuren binnen de epigynes van de bekeken exemplaren van *L. sericatus* onderling ook nogal. Sommige lijken opgebouwd uit twee "menselijke" oren, waarbinnen het eerder genoemde driehoekige donkerder middenvlak en de scapus liggen. Andere vertonen aan de bovenzijde slechts twee driehoekige vlakjes met een flauwe rand naar de donkere lobben bij de epigastraalplooï.

Omdat de omgeving waarin *L. ixobolus* werd aangetroffen duidelijk als vochtig wordt omschreven, is niet verder gezocht naar literatuur over *Larinioides folium* (Schränk, 1803), die een droge omgeving preferereert (Heimer & Nentwig, 1991).

NAAMGEVING

Sinds de beschrijving door Thorell in 1873 is de soort nogal eens van naam veranderd. Wiehle (1931) wijzigde *Epeira ixobola* in *Aranea ixobola*. Tyschchenko (1971) spreekt over *Araneus ixobolus*. Levi (1974) plaatste *Aranea ixobola* in het genus *Nuctenea*. Grashoff (1983) gaf tenslotte aan dat *ixobola* in het genus *Larinioides* thuishoort. Voor amateurs met name zorgen dit soort wijzigingen voor de nodige verwarring. Gelukkig blijft de EIS-cijfercode dezelfde, ook al verhuist de soort naar een andere familie of genus.

LITERATUUR

- Grasshoff, M., 1983. *Larinioides* Caporiacco 1934, der korrekte Name für die sogenannte *Araneus cornutus*- Gruppe (Arachnida: Araneae). *Senckenbergiana biologia*, 64: 225-229.
- Hänggi, A., E. Stöckli & W. Nentwig, 1995. Lebensräume Mitteleuropäischer Spinnen. - *Miscellanea Faunistica Helvetica*, 4: 1-459. Centre suisse de cartographie de la faune, Neuchâtel.
- Heimer, S. & W. Nentwig, 1991. Spinnen Mitteleuropas: 1-543. - Parey, Berlin/Hamburg.
- Helsdingen, P.J. van, 1998. Nieuwe naamlijst voor de Nederlandse Spinnen. - *Nieuwsbrief SPINED* 13: 8-25. Leiden.
- Helsdingen, P.J. van, 1999. Catalogus van de Nederlandse Spinnen (Araneae). - *Nederlandse Faunistische Mededelingen*, 10: 1-189.
- Horak, P. & C. Kropf, 1992. *Larinioides ixobolus* (Thorell) und *L. scolopetarius* (Clerck), zwei nahe verwandte Arten aus der Steiermark und benachbarten Gebieten (Arachnida: Araneae: Araneidae). - *Mitteilungen der naturwissenschaftlichen Vereins Steiermark*, 122: 167-171.
- Levi, H.W., 1974. The Orb-weaver genera *Araniella* and *Nuctenea* (Araneae: Araneidae). - *Bulletin of the Museum of Comparative Zoology*, 146: 291-316.
- Locket, G.H. & A.F. Millidge, 1953. British Spiders II: 1-449. - Ray Society, Londen.
- Locket, G.H., A.F. Millidge & P. Merrett, 1974. British Spiders III: 1-314. - Ray Society, Londen.
- Loksa, I., 1972. Pokok II - Araneae II. - *Fauna Hungariae*, 18(3): 1-112. Budapest.
- Miller, F. 1971. Rad Pavouci - Araneidae. Klic zvireny CSSR, 4: 51-306. - Academia, Praha.
- Roberts, M.J., 1993. The Spiders of Great Britain and Ireland (Compact Edition): 1-229 & 1-204 & 1-16. - Harley Books, Colchester.
- Roberts, M.J., 1998. Spinnengids (vertaald en bewerkt door A. Noordam): 1- 397. - Tirion, Baarn.
- Tyschchenko, V.P., 1971. Opredelitel paukov Evropeiskoi chasti SSSR: 1-280. - Akademia NAUK SSSR, Leningrad.
- Wiehle, H., 1931. Spinnentiere oder Arachnoidea (Araneae). 27. Familie. Araneidae. - *Tierwelt Deutschlands* 23: 1-136.